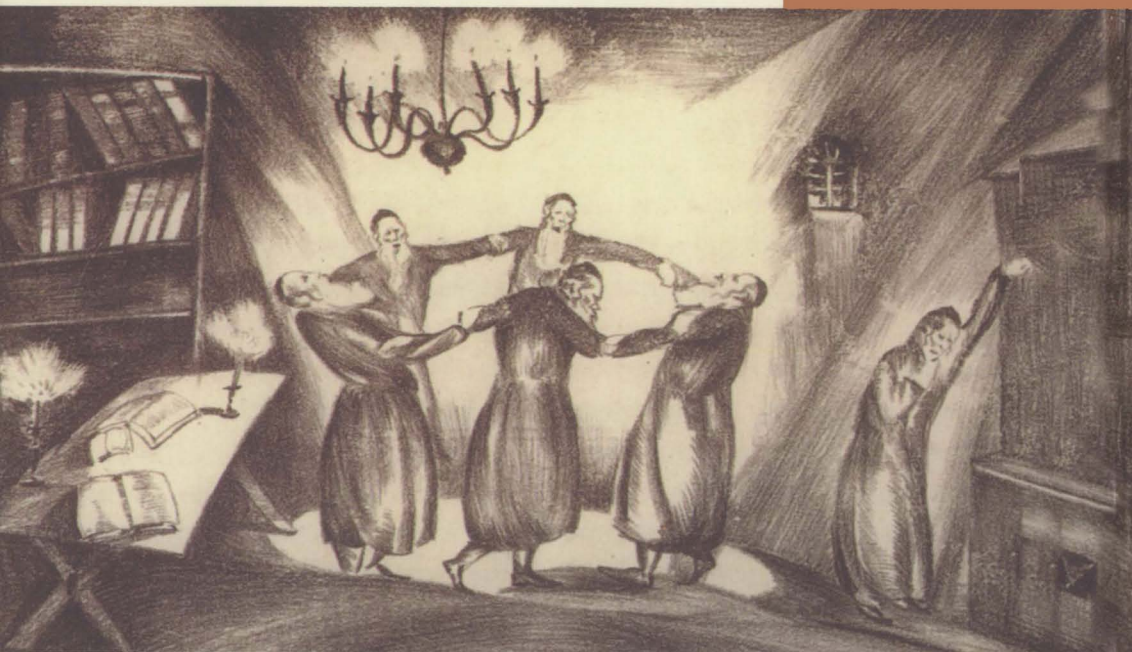

נֵאֱחָז בַּסֶּבֶךְ

פרקי משבר ומבוכה
בתולדות החסידות

דוד אסף

נאחז בסבך

דוד אסף

נאחז בסבך

פרקי משבר ומבוכה בתולדות החסידות

דוד אסף

מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל
ירושלים

המערכת המדעית

פרופ' ירחמיאל כהן (יו"ר), מר צבי יקותיאל, פרופ' ג'רמי כהן, פרופ' גדעון פוקס,
פרופ' שמואל פיינר, ד"ר אמנון רוזנקרצקין
מרכז המערכת: מעין אבינרי-רבהון

הפקה והבאה לדפוס: יחזקאל חובב

ספר זה יוצא לאור בסיוע

בית שלום עליכם

בית הספר למדעי היהדות, אוניברסיטת תל-אביב
משרד החינוך, התרבות והספורט – מינהל התרבות

הציור על העטיפה:

שלמה ציגלר (Salomon Cygler), ריקוד חסידי, הדפס אבן, 1924;
באדיבות אוסף המוזיאון הלאומי בקראקוב (Museum Narodowe w Krakowie).
ציגלר נולד בשנת 1888 בעיירה בנדז'ין (Bedzin) ונספה בשנת 1943, כנראה באושוויץ.

הדפסה ראשונה: יוני 2006

הדפסה שנייה: יולי 2006

09 08 / 9 8 7 6 5 4

מסת"ב 965-227-216-7

מספר קטלוגי 185-535

© כל הזכויות שמורות למרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, תשס"ו

אין להעתיק או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו, בשום צורה ובשום אופן, אלקטרוני או מכני, לרבות
צילום או הקלטה, ללא קבלת אישור בכתב מהמוציא לאור.

סדר ועימוד: מרכז זלמן שזר

לוחות: מכון האופסט שלמה נתן; הדפסה: דפוס גרפית בע"מ

כולם בירושלים

התוכן

ראש דבר

11

מבוא: על היסטוריה, מבוכה וחוסר נחת

15

א. דרכו של הספר ותוכנו

19

ב. 'שקרים' שהמורה סיפר לי: ההיסטוריה של החסידות כשדה קרב

25

ג. אסטרטגיות אורתודוקסיות של זיכרון והשכחה נוכח משבר ומבוכה

1. בין תיאורי עבר לאירועי הווה: סכסוך הירושה בחסידות 'תולדות אהרן' 27

2. מה בין 'מומר' או קדוש' לבין 'הגאון' ו'הגדול'? שקרים, חרמות וצנזורה 29

3. ריסון עצמי, קיצוץ וריטוש 35

4. האשמת היריב, ניכוסו ו'גירור' כהלכה' 42

48

ד. 'גם אני איני אובייקטיבי': ההיסטוריה כפי שצריכה היתה להיות

פרק ראשון: מומר או קדוש? בעקבות משה בנו של ר' שניאור זלמן מליאדי

51

א. 'מי יתן והיו הורי אכזרים': בני צדיקים ורבנים שסרו מן הדרך

55

ב. 'ולהכעיס אתכם אצלם': המרת דת ויחסי הורים וילדים

60

ג. זיכרון פולמוסי וזיכרון אפולוגטי: על דרכו של מחקר זה

62

ד. 'האח הידוע שלנו': ר' משה קודם המרתו

70

ה. 'ליאון יולייביץ' או פיוטר אלכסנדרוביץ'? הממצא הארכיוני

76

ו. 'שעשה זאת בדעה שלימה ומיושבת': מסורות הזיכרון של המשכילים

1. 'והחסידים הולכים כולם בלא ראש': מכתבו של ריב"ל ליוסף פרל 77

2. 'תולדות החסידות' למשה ברלין 79

3. 'הדבר הזה יסופר מפה אל פה בארץ ליטא': פרשנותם של פרץ סמולנסקין

ופסח רודרמן 80

4. 'הקבלה היתה בעוכריו': עדותו של אברהם בער גוטלובר 83

5. 'חבל על הנייר היפה!': גרסתו של אפרים דיינארד 86

87

ז. 'האיש היה שפוי לחלוטין': עדות המומרים

1. 'דוגמה בת ימינו של מרסיר נוצרי': 'אבן עזר' ליהושע ג'ורג' לזרוס 88

2. 'פקיד ממשלתי'? 91

1. 'דרשתי וחקרתי ולא מצאתי מאומה': שמעון דובנוב ומכתביו של שמריהו שניאורסון 94
2. שאל גינזבורג ומכתביו ה'אפוקריפיים' של צבי חייקין 99
3. 'איפה מושקו שלנו?': עיבוי האגדה המשכילית 103
4. מעשה אבות סימן לנכדים? המסורות על 'בריתו' של ר' ברוך אבי רש"ז 106
- ט. 'הגיעה העת להתגלות פרשת משה': מסורות הזיכרון של החסידים 108
 1. 'היה עגמת נפש רב לרבותינו ולאנשי שלומנו': מגמת הערפול של 'בית רבי' 110
 2. 'מזה הסתובב ויכות דתי': מגמת ההכחשה של ר' יוסף יצחק שניאורסון 111
 3. עיבוי האגדה החסידית: התגבשותן של מסורות זיכרון מקומיות ומשפחתיות 120
- י. 'יצא מדעתו ואחר כך מדתו' 125
- יא. 'לא היה ולא נברא'? המאבק המתמשך על הזיכרון 128

נספחים

1. הצהרת משה על רצונו להתנצר 131
 2. תעודת הטבילה של משה 132
 3. מכתב האדמו"ר האמצעי דוב בער ואחיו ר' חיים אברהם בעניין התנצרותו של משה 133
 4. רישום קבורת בנותיו של משה בירושלים 136
- פרק שני: 'המתנגדים התלוצצו שנשתכר ונפל': נפילתו של החוזה מלובלין**
- א. 'אש מלהטת על ראשו': החוזה מלובלין בעיני חסידיו 137
 - ב. 'כי לא דבר פשוט הוא': נפילת החוזה מלובלין במסורת הזיכרון החסידית 139
 - ג. 'כסיל ובער': החוזה מלובלין בעיני מתנגדיו 145
 - ד. 'מעשי הרב' או 'ספר נקיות ופרישות'? גלגולי הנוסח וזהות המחבר 147
 1. שמשון הלוי בלוך ו'שבחי אלקסי' 150
 2. מעורבותו של יוסף פרל בעיצוב היצירה 153
 - ה. ספר נקיות ופרישות: תוכן ומבנה 154
 - ו. 'משיכרון וכובד ראש נפילתי': הדי הנפילה בספרות ההשכלה 156
 1. 'גלגול נפש' ליצחק ארטור 156
 2. 'כתר כהונה' לאלכסנדר צדרבוים 159
 3. 'שיחות הני צנתרא דדהבא' לשניאור זלמן שכטר 160
 4. 'תולדות החסידות' לשמעון דובנוב 161
 - ז. האם שלח החוזה מלובלין יד בנפשו? 162
 - נספח: ספר נקיות ופרישות 166

פרק שלישי: 'אשרי הנרדפים': המאבק בחסידי ברסלב

- 179 א. שלושה גלים של רדיפות
182 ב. 'מחזה נורא מרגיז נפש': עדות המשכילים
187 ג. 'כדת החוליגאנים': מאבקם של חסידי טלנה
189 ד. 'ותצא אש מלחמה עצומה': אירועי רוישצ'ב וגזירת הצדיקים
199 ה. 'חסידי בראסלאוו אוכלי טריפות הם': השערוריה בטפליק
204 ו. 'אינם כפופים לשום ראש הדור שבזמנינו': חובת הציות ומניעי המאבק
208 ז. 'האלהים יבקש את הנרדף': רישומן של הרדיפות
215 ח. 'נזופים המה בני הכת הזו': המשך הרדיפות
217 ט. 'קבלה וירושה של איזה טעות': סוף דבר?
נספחים: 'השערוריה הנעשה בעירנו פה טעפליק' 222

פרק רביעי: 'אפיקורס שאינו מאמין בגדולי הדור': המאבק על כבודו של ספר 'אור החיים'

- 235 א. 'בפולוגיא מחשיבים אותו הרבה': יחס החסידים לר' חיים בן עטר
237 ב. 'מלמד אחד פגע בכבוד האור החיים': תשובתו של ר' חיים מצנז
241 ג. 'איש ריק ובור': תגובות נוספות לפרשה
242 ד. 'במר נפשי אצעק': מכתבו של המלמד מסיון
247 ה. בין 'רוח הקודש' ל'שיבה ויגיעה': המניעים התברתיים והרעיוניים
251 ו. מספחי הפרשה: כבודו של ספר 'משנה ברורה'
252 ז. 'מ'אמונת חכמים' ל'דעת תורה'

פרק חמישי: 'התרגשות הנפש': עולמו של ר' עקיבא שלום חיות מטולצ'ין

- 255 א. מאויב לאוהב
256 ב. מורשתו הספרותית
259 ג. 'צא, טמא, מבית': ר' עקיבא חיות בראי ספרות הזיכרונות
1. מיכה יוסף ברדיצ'בסקי 260
2. בנימין הלוי הורוויץ 262
3. צבי כשדאי 263
4. מרדכי גלובמן 267
269 ד. הפיכת הלב: 'חזרתו בתשובה' של ר' עקיבא חיות
1. 'מקפח את הרבנים כדרך הליטוואקים': גרסת מרדכי גלובמן 269
2. 'בינו אמר כי יש תקווה לאחריתו': גרסת חסידי טלנה 270
3. 'המובחר הוא כת הברסלבר': גרסת חסידי ברסלב 272
ה. מינויו של ר' עקיבא חיות לרב בדובובה ומחלוקת ה'כדבר'
276 ו. בסבך הזיכרון
281

פרק שישי: 'כמה נשתנו הזמנים': עולמו של ר' מנחם נחום פרידמן מאיצקן

- 283 א. חסידות ופילוסופיה
285 ב. לתולדות ר' מנחם נחום פרידמן
289 ג. מורשתו הספרותית
1. דברי מנחם 289
2. פירוש מן 291
3. החלום ופתרונו 295
4. על האמת והשקר 297
5. על היופי 299
6. על האדם 300
- 302 ד. 'הקנאות הדתית היא מכה הכתובה בתורה': בין חדשנות לשמרנות
306 ה. התעלמות או פולמוס? ספר 'הטוב והתכלית'
310 ו. 'כמה נשתנו הזמנים!' – הומניסט בחברה חסידית?
311 ז. 'מה היה על נכדיהם של רביי החסידות שיצאו מן השיטה'?
1. אהרן מתתיהו (מאטעסל) פרידמן 312
2. יעקב פרידמן 313
- 314 ח. 'אסור לקיים ספר זה'

פרק שביעי: 'ידידי נשמתי הנענה': עולמו של ר' יצחק נחום טברסקי משפיקוב

- 317 א. חסידות שפיקוב
319 ב. לתולדות ר' יצחק נחום טברסקי
322 ג. 'יחי אומץ הלב שלך': האחיות טברסקי
326 ד. 'קרבן אני על מזבח אמי': ערכו של הווידוי
330 ה. 'נסחפו עם זרם הדור': ההקשר ההיסטורי
332 ו. 'עולמי הפעוט והמכוער': הווידוי
- 349 רשימת הקיצורים הביבליוגרפיים

מפתחות

- 359 מפתח שמות האנשים
370 מפתח שמות המקומות
373 מפתח נושאים (מבחר נושאים, ספרים ומושגים)

ובזה תבין עניין ניסיון בצער גידול בנים שיש לצדיקים אלו, שהוא הניסיון היותר גדול שעוברים על הקדושים האלו. כי בעוד שהם מפרסמים אלקותו יתברך בעולם, ועומדים בפרץ ומחזירין בני אדם לדרך הטובה והישרה, הנה יצמח בביתם נטע זר שהוא מההיפך של כל מהות עבודתם להפיץ ולהרחיב גבולות הקדושה [...] והדבר הזה עוד עולה למנוע התפשטות הקדושה על ידם, ויגרום ההיפך משאיפתם בהרבות הקדושה וגילוי האלקות בעולם, באמור להם: איה אפוא בניכם אתם, ואיך הם נראים, ומה לכם כי תדרשו מאחרים לקיים התורה והמצוות.

(זכרון משלי, מבוא והקדמת אדמו"ר [בן־ציון רבינוביץ] שליט"א מביאלה, ירושלים תשמ"ט, עמ' קצט).

בואו אמהות ואבות,	דרכיכם הישנות,
מכל ארבע פינות.	חיש מהר מתיישנות.
ואל תבקרו,	דרך חדשה אל תחסמו,
גם אם לא תבינו.	גם אם יד לא תושיטו.
בניכם ובנותיכם,	כי הזמנים,
אינם שומעים עוד בקולכם.	בלי הרף משתנים.

(בוב דילן, 'The Times They are A-Changin', 1963).

ראש דבר

'נאחז בסבך' הוא ספר היסטוריה לכל דבר, ועם זאת הוא מבקש גם לספר סיפור מרתק. חיבור זה עטוי אמנם מחלצות של כתיבה מדעית ביקורתית, הערות שוליים וביבליוגרפיה עמוסה, אך יש בו יסודות של מתח, דרמה וטרגדיה, שכוחם, כך אני מקווה, חזק מכוח המחבר, והם מציצים מבין השורות, המילים והאותיות וזורעים עליהם אור חדש ומפתיע.

במהלך כתיבת הספר מצאתי את עצמי, לא פעם ולא פעמיים, חורג מד' אמותיו של ההיסטוריון שמלאכתו גדורה בפענוח תעודות ומסמכים, בשחזור אירועים העולים מתוך הצטרפות מקורות רבים, בפרשנות של עובדות ובהערכת חשיבותן ומשמעותן. לצד חוויות מסעירות – במיוחד ההתחקות אחר גורלו הטרגי של משה בנו הצעיר של ר' שניאור זלמן מליאדי, או בעת קריאת וידויו מטלטל הנפש של ר' יצחק נחום טברסקי – נסחפתי אל אומנות שלא שיערתי עד כמה קרובה היא אל מקצועו של ההיסטוריון: הבלשות. נדמה הייתי בעיני כמי שמאיר פינות חשוכות באלומת פנסו, מתחקה על עקבותיהן של דמויות שכוחות שטיבעות ידיהם ורגליהם כבר נמחקו ודהו, תר אחרי מטמוני רוח וּשְׁפָנֵי טְמוּנֵי חול שהוסתרו מעין רואה או שומע, מחטט בחורבות עשנות ובבקתות הרוסות, מנסה לצרף אבני פסיפס זעירות אלה לאלה עד כי יצטרפו ויצטיירו שרטיה הגסים וקוויה העדינים של תמונת העבר.

היסטוריון העוטה על עצמו כביכול את אדרת הבלש, יוצא לדרכו ללא כלי נשק או צו חיפוש, ואין הוא מצויד אלא בביטחון עצמי ניכר ובמידה גדושה של אופטימיות ביכולתו לשחזר את מה שאחרים ניסו לטשטש. הוא בוטח ביכולת הניתוח והשחזור שניתן בה ובידע שצבר על נושאי מחקרו, על רובדיהם הגלויים והחשופים כמו גם על אלה המוצפנים והמוסווים, ובלבו תפילה שלא ייכשל ושלא יכשיל. מלאכת ההיסטוריון-הבלש, יש להודות, מתישה היא, אך בה במידה היא גם מן המענגות שמזמן מקצוע ההיסטוריה למי שבחר בו.¹

שבעת פרקי הספר עוסקים בנסתר ובנשכח, ומוטב אולי לומר במוסתר ובמושכח. הם מתארים אישים יוצאי דופן ופרשיות דרמטיות, שהתחוללו במאה התשע-עשרה ובראשית המאה העשרים ונדחקו לשולי ההיסטוריה המפוארת של החסידות. דובריה וסופריה של תנועה גדולה זו בחרו להתעלם מהם, ולכל היותר להצניעם בקרן זוית. וכל זה קרה בשל המבוכה ואי-הנחת שנכרכו בהם, ומשום שעל פי חכמה עממית – 'כביסה מלוכלכת לא מכבסים בחוץ'. עד כמה הביאו השתיקה וההשתקה להעלמת פרקים שלמים מדפי ההיסטוריה של החסידות, יעידו דברים שכתב בראשית המאה העשרים הרב יהודה ליב זלוטניק (אבידע) על חילול השבת

1 'מה שמבקש הבלש לעשות הוא להוכיח – אחרי הסלקציה המתאימה – כי שום עובדה אינה מקרית וכי לכל עובדה יש "משמעות" בתוך מערכת נתונה. הבלש וההיסטוריון שניהם מבקשים לתאר שרשרת של התרחשויות בזמן נתון ובמקום מוגדר כדי להעניק להתרחשות זו הסבר ו"משמעות" [...] הבלש – כמו ההיסטוריון – מאמין שאפשר לתאר את העבר ולשחזרו "כפי שהיה באמת" (יעקב שביט, 'הבלש כהיסטוריון אופטימי', זמנים, 16 [1984], עמ' 76).

הנורא שיוחס לר' מנחם מנדל מקוצק (על פי המסופר כיבה הרבי את הנרות הדולקים, ויש אומרים שאף הוסיף לכך דברי כפירה נוסח 'לית דין ולית דיין'):

ואולם בקוצק אירע מעשה, שאין איש מהן לדבר עליו. הכל יודעים שיש דברים בגו, אלא שלפא לפומא לא גלי. תמיהני, אם יש עוד בימינו אדם היודע את הדברים כהיותם, ושיירי החסידים מן הדור העבר, כשהם מגיעים לפרשת קוצק, מסתכלים כלפי מעלה ומגמגמים בחיל ורתת: המ... המ... ומשתתקים.²

אולם לא לזמן ארוך ניתן לכלוא 'כביסה מלוכלכת' בתוך הבית פנימה. דרכה של זו לבעבע ולתסוס ולפרוץ החוצה בקול רעש גדול, וכל ניסיון להניח מכסה אטום על היונה הרוחת סופו שייכשל. האמת המביכה – ושמא 'הידע', יהיו טיבו ופרשנותו אשר יהיו – אמנם רוסנה ודוכאה בידי נוטרי חומות מטעם עצמם, אך בלא הועיל. וכאשר ההסתרה לא הועילה, וכאשר אמת לא-נעימה בצבצה ואיימה בכיכול על שלומי אמוני ישראל, ננקטו שיטות מגוונות אחרות במאבק הסיזיפי על 'הזיכרון': התעלמות או הכחשה, מחיקה וטשטוש, סילוף ושיכתוב, פרשנות חלופית, ואף יצירת סיפור בדיוני חדש לחלוטין שבכוחו הפולמוסי יוכל למוטט את 'האמת' השקרית' המסוכנת ולהחליפה באמת אחרת, קדושה וכשרה.

פרקי המשבר והמבוכה שבכאן נתפרסמו בעבר בבמות שונות, אך הצטרפותם יחד והשתלשלותם זה מזה חותמת אותם בפנים חדשות. אין הדברים אמורים רק במאות רבות של תיקונים, השמטות והוספות, אלא בחומר חדש לחלוטין המעמיד כמה מענייניו של הספר באור אחר ושונה. בולט הדבר במיוחד בפרק על משה, בנו של מייסד חסידות חב"ד, שהמיר דתו והתנצר. המחקר התפרסם לראשונה בשנת 2000 ובעיקרו עסק במגמתיות של המקורות ששרדו ובדרכים שבהם הוסתרה הפרשה, טושטשה, שוכתבה ונתפרשה בהיסטוריוגרפיה החסידית. על מחקר זה העיב חיסרון בולט: היעדרו של חומר ארכיוני. 'בהחלט ייתכן', כתבתי שם, 'שהמאורע נזכר וצוין במקורות נוספים, אך לפי שעה טרם נתגלו המסמכים המבוקשים. חיפוש אינטנסיבי וממוקד בארכיונים כנסייתיים רוסיים [...] יוכל מן הסתם להניב ממצאים חדשים'.³

והנה משאלתי התגשמה מוקדם ממה שיכול הייתי לשער. בעקבות פרסום המאמר, וביוזמתו של עמיתי פרופסור שאול שטמפפר מהאוניברסיטה העברית בירושלים, התגלו בארכיון הלאומי ההיסטורי של בֶּלְרוֹס אשר במינסק, שני תיקים עשירים בתוכנם המכילים התכתבויות רשמיות ופרטיות בין נציגי כנסייה ושלטון על מגוון בעיות הכרוכות בהתנצרותו של משה. גילוי זה שם באחת קץ לניסיונות ההכחשה של ההמרה, ואימת את השערתו שמדובר באדם שלא היה שפוי בדעתו. כך או כך, הודות לחשיפה מרתקת זו יכול אני להציג בפני הקורא תמונה שלמה ומהימנה יותר שדנה גם בתיעוד הארכיוני. היקפו הרב של החומר מחייב המשך מאמץ מחקרי

2 ל"ו, 'מפי השמועה', רשומות, א (תרע"ח), עמ' 414. על האירוע עצמו, שנשתרבו בו ככל הנראה דברים שיוחסו לר' בערניו מליאובה, ראו: אברהם יהושע העשל, קאצק אין געראנגל פֿאַר אמתדיקייט, ב, תל-אביב תשל"ג, עמ' 564–573; Morris M. Faierstein, 'The Friday Night Incident in Kotsk: History of a Legend', *Journal of Jewish Studies*, 34 (1983), pp. 179–189.

3 דוד אסף, 'מומר או קדוש? מסע בעקבות משה בנו של ר' שניאור זלמן מליאדי', ציון, סה (תש"ס), עמ' 483.

שנתון עתה בידי שטמפפר ואני מבקש להודות לו הן על ששיתף אותי בחדוות הגילוי הן על שאפשר לי להשתמש בחלק קטן מן התעודות. ידידי בנימין לוקין, איש הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי בירושלים, סייע לי בקריאת תעודות אלה ובהבנתן. על צניעותו, על מאור פניו, כמו גם על ידיעותיו המופלגות בתולדות ישראל במזרח אירופה, אני חב לו תודה מרובה. השבח גם לאלי פורמן שתרגם לעברית את התעודות שבנספח לפרק זה.

איני יכול לפרוט כאן את שמות כל מורי, חברי ותלמידי, שסייעוני בדרך הילוכי, המציאו לי חומר ולבנים, העמידוני על טעויות ושיבושים, או הפנו את תשומת לבי למקורות ולמחקרים חדשים גם ישנים – רבים הם מספור ותודתי נתונה להם. תודה וברכה מיוחדות לרעי ובן-ישיחי ר' יהושע מונדשיין, שחולק עמי בנדיבות זה שנים רבות את שפע ידיעותיו בתולדות החסידות וספרותה ומעולם לא חשך ממני את שבט ביקורתו. תשואות חן ותודה מקרב לב לתלמידי גדי שגיב, שקרא את עלי ההגהה ובעינו החדה העמידני על שגגות ושיבושים והציע תוספות נחוצות.

אני מבקש גם להודות לבית ההוצאה לאור של 'מרכז זלמן שזר' – שהוא לי, כמו לרבים, בית חם המטפח באהבה, במסירות ובמקצועיות את ספריו ואת סופריו – למנהלו צבי יקותיאל ולצוות העובדים המסור. יחזקאל חובב הביא ספר זה לדפוס במידה הגדושה של כישרון וטוב-טעם שבה ניחן, ומי כמותו ראוי להוקרה.

ובאין קמח אין תורה ואין תודה. בית הספר למדעי היהדות באוניברסיטת תל-אביב, ו'בית שלום עליכם' יצאו חושים לתמוך בספרי זה, ותמיכתם הנדיבה אפשרה את הוצאתו לאור. אני מודה להם, לראשיהם ולכל אשר להם.

הכרת הטובה והתודה שאני חב לרעייתי שרון ולארבעת ילדי, אבישג, נטע, הלל ומישאל, איננה מיתרגמת כל צורכה למילים, ועליכם אהובי לבי אני קורא בלשון הפייטן: אתם צורי ומשגבי, שחרי וגם ערבי. ספר זה רואה אור בשנה שבה נכנסת אמי-מורתי רחל קרונה אל שנת התשעים של חייה. אני מבקש להגיש לה את ספרי זה כמתנה ולאחל לה ולנו – ילדיה, נכדיה וניניה – עוד שובע שנים טובות ונעימות.

דוד אסף

ירושלים תשס"ו

נאחז בסבך דן בפרשיות עלומות ובדמויות חריגות בתולדות החסידות, שעוררו חוסר נחת ומבוכה הן בקרב בני זמנם הן בזיכרון ההיסטורי של החסידים. האומנם המיר משה, בנו של ר' שניאור זלמן מליאדי מייסד תנועת חב"ד, את דתו והתנצר? ומה עלה בסופו – האם נפטר כמשומד או שמא חזר בתשובה? מדוע נפל 'החוזר מלובלין' מחלון ביתו ביום שמחת תורה – האם נאבק עם מלאכים וכשל במאמציו המשיחיים, ואולי נפל בשכרותו, או שמא ביקש לשלוח יד בנפשו? מדוע היו חסידי ברסלב שנואים כל כך, ועל מה ולמה נרדפו באלימות דורסנית בידי חסידים אחרים?

נאחז בסבך הוא גם סיפורם הטרגי של בנים מיוחסים שנולדו בחצרות הצדיקים ולא מצאו בהן מנוח: משה, בנו של בעל 'התניא', שיצא מדעתו ואחר כך מדרתו; ר' מנחם נחום פרידמן מאיצקן, צדיק ופילוסוף שהקדיש את חייו לתיווך חסר סיכוי בין עולם החסידות לבין הישגי התרבות האירופית; ר' יצחק נחום טברסקי משפיקוב, שלפני נישואיו, לכלה שמעולם לא ראה, חיבר וידוי מסעיר ובו תיאר את נשמתו הקרועה ואת שנאתו לחסידות.

נאחז בסבך מציע שחזור מדוקדק של אירועים שהשתיקה נחשבה יפה להם, ומבליט יסודות אפלים ודרמטיים שהוצנעו היטב בשולי גלימתה של החסידות. סיפור חייהם של גיבורי הספר מטיל על תנועה גדולה זו את אורו החיוור של גורל היחיד וממחיש את המחיר שנאלצו לשלם אלה שנתפסו בסבך המשפחה, הקהילה או המסורת. הקוראים נלווים אל ההיסטוריון במסעו הבלשי בעקבות גיבוריו, ובניסיונותיו לצרף שברי מקורות שהתפזרו לאלפי רסיסים ולאחותם לכלל סיפור אנושי מרתק.

דוד אסף הוא פרופסור להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת תל-אביב המתמחה בתולדות החסידות.

0 01850000535 7
דאנאקוד 185-535
מחיר מומלץ לצרכן: 93.20 ש"ח